Nederhorst den Berg
Historische Kring

juni 2010, nummer 74

jaargang 20

opgericht januari 1988

Inhoud

Mededelingen en Berichten		2
Nog een zeer oude foto van Nederhorst den Berg (ca.1870), Den Berg vanaf het Ankeveensepad.	*Jan Baar*	7
Van de kaart	*Ruud Verkaik*	9
Boek-en-Berg: Het merkwaardigste meijn bekent	*Jan Baar*	11
Skeletvondst in de Horn- en Kuijerpolder	*Anton Cruijsheer*	13
Voetbalvelden in ruste (3)	*Gerard Baar*	23

Foto omslag
Nederhorst den Berg. Dorpsgezicht omstreeks 1910.

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

PROGRAMMA 2010

- **5 juni**

Rondleiding door de tuin van de buitenplaats 'Vreedenhoff' in Nieuwersluis. Gids de heer Lisman.

- **19 juni**

Kraam op de braderie van het Zomerspektakel.

- **11 september**

Open Monumentendag. Thema: 'De smaak van de 19e eeuw'.

- **22 oktober**

Lezing 'Vervening en turf' door Dick Koeleman, Vinkeveen.

Meer informatie is te lezen in 'De Brug', de regionale bladen, op onze site www.historischekring.nl en op vkgeschiedenis.nl

ACTUELE INFORMATIE ONTVANGEN VIA E-MAIL?

Wilt u voortaan via e-mail op de hoogte worden gehouden van de activiteiten van de Historische Kring?
Dit is mogelijk door uw e-mailadres, onder vermelding van naam en voornaam, via het e-mailadres: hkndb@hetnet.nl door te geven aan het secretariaat.

SCHENKINGEN

25 foto's (k) NdB. - o.a. Huldiging Paul Lodewijkx /Ooievaarsnest Kuijerpolder/Overmeer - C. Middelkoop-Steenmetz
Model brugwachterswoning - J. van Heusden
Zeven eeuwen familie Breij - Jan en Gerard Baar
Archief Zangkoor 'De Mellobiez' - Mellobiez.
14 Foto's (k) NdB - o.a. V.B.O/Kroningsfeest 1948 /Speeltuin/Reevaart – J. Middelkoop
17 Foto's Brand Schuimrubberfabriek Riviera - R. Jonker
1 Pen Harmine Woltersstichting – R. Jonker
8 Videobanden 'Beeld van Nederland' 1945 - 1980. Uit het Polygoon Journaal/Uit het Nos-Journaal - A. Kuijs
Foto Stoomwasserij 'Nederhorst', ca 1930 - A. Versloot

Van A. Hoetmer
Marten Toonder - De pijpleider
Marten Toonder - De andere wereld

Van H. Tesink
6 Foto's Kuijerpolder
A.M.V. Crescendo 'Een eeuw muziek'
Ds. G.W. van Tricht - 'Willibrord, Apostel der Nederlanden' (1989)
Gé Verheul - Kerkepad. Een elfkerkenpad
Verslagen Oudervereniging Jozefschool, 1987-2000
4 Vaantjes Jozefschool, Herfstfietstocht
1 Kruik Echte Bergse kruidenbitter
1 Fles Buzet 1993 -50 Jaar bevrijding, 1945-1995
3 Foto's kasteel Nederhorst, 1975

Van J. Baar
Kaart van Noord-Holland en West-Friesland. Caerte van Joost Jansz Beeldsnijder, anno 1575 (1778) (kopie)
Toeristenkampioen ANWB 'De Vechtstreek', 1937
Foto's Koninginnedag, Open dag 5 Jaar Spot, 2009
Foto's Zomerspektakel, 2009
5 Foto's interieur Zusterhuis (k), 1937
Kaart: Ontwerp van droogmaking van de plassen beoosten de Vecht, 1920

Van W. Snel
3 Ansichtkaarten NdB
Dagblad De Standaard 1 aug. 1933, bijlage 'De Vechtstreek. Nederhorst den Berg'
Verslag Wijkcommandant J. Snel betreffende 5 mei 1945
Christelijk Nationaal Weekblad 'De Spiegel', 22 dec. 1956 met artikel 'Komt verheugd van harte'. Kerstfeest in de Ned. Herv. Kerk van Nederhorst den Berg

Van F. Westdorp
4 Foto's van het planten van de Arianeboom, 30 april 2008
3 Foto's Koets- en Rijtuigenrondrit, Plein, 2008

Van Ruud Verkaik
Oprichtingsakte Schaakvereniging Nederhorst den Berg, 1993
Statuten A.S.V. De Kasteelridders, voortzetting van de vereniging opgericht 1952, 1993
Statutenwijziging Schaakvereniging Nederhorst den Berg, 1997
Gedenkboek 1888-1928. Uitgegeven ter herinnering aan het 40-jarig bestaan van de Nederlandsche Bond van Jongelingsverenigingen op Gereformeerde Grondslag

Van M. Baar-Overes
22 foto's NdB, o.a. Jaagpad/Buurtfeest Overmeer/Vreelandseweg
Gedenkbord Processie Broederschap 1879-1959

LITERATUUR

Liudger,1200 jaar geleden gestorven. Twee herinneringsplaatsen in onze regio. Els N. G. van Damme. In: TVE, maart 2010.
Dat leven des heiligen bisscop Sunte Ludger. Een middeleeuwse tekst opnieuw uitgegeven en hertaald. Henk Michielse. In: TVE, maart 2010.
Villa Casparus, een sprookjesachtig landhuis in Weesp. Aukje Zondergeld- Hamer. In: TVE, mrt 2010.
Krantenberichten in de jaren 1940-1945. John Mol. In: HK Loosdrecht, voorjaar 2010.
Kleine Atlas van de Oude Hollandse Waterlinie. Maarten Ridderbos. www.mijneigenboek.nl
Werken in de vervening: 'een vrij beroep'. Kimberley Pothuizen. In: De Proosdijkoerier, maart 2010.
Met het oog op de volksgezondheid'. Dokter Sjoerd Wartena en de verbetering van de Vechtstreek. Jan Baar. In: TVE, mei 2010.

EXPOSITIES

Een mooi ding. Ambacht, vormgeving en kunst. Museum Hilversum.
Militair landschap. Waterlinies in De Ronde Venen. Museum De Ronde Venen, Vinkeveen.
Streep door het landschap. Het verhaal van het kanaal. Museum Maarssen.
Het verhaal van Belle van Zuylen. Museum Slot Zuylen, Oud Zuilen.
Boerenbouwsels. Foto's van Ton van Dijk. Kasteel Groeneveld, Baarn.
200 Jaar Nieuwkoopse Polder. Historisch Museum Ter Aar.

JAARVERGADERING MET LEZING

Beroepsscheepvaart en Molens in de Vechtstreek.

Op die avond van 5 maart vertelde drs. Koos van Essen aan de hand van afbeeldingen het een en ander over de ontwikkeling van de scheepvaart op een steeds drukker wordende Vecht. Een keur aan schepen passeerde de revue, van boomstamkano tot stoomschip.

Na hem bracht drs. Dick Vlierbergen zijn verhaal over molens. Windenergie heeft een lange geschiedenis. In een boeiend relaas legde hij de werking van molens in het algemeen en van de door hem bediende Loenense molen 'de Hoop' in het bijzonder uit.

Het verslag van Gerard Baar staat uitgebreid in de Brug van 24 maart 2010.

EXCURSIE NAAR HET FORT AAN DE OSSENMARKT IN WEESP

Op zaterdag 17 april vertelden de heren Griffioen en Zeller aan een gehoor van dik twintig toehoorders boeiend over dit verdedigingswerk, dat onderdeel uitmaakt van de Stelling van Amsterdam. Die zal tot in lengte van dagen blijven bestaan omdat het complexe geheel door de UNESCO op de Werelderfgoedlijst gezet is. Een interessante ochtend!

Een samenvatting van de excursie staat in de Brug van 28 april.

Voor leden die geen Brug krijgen zijn deze verslagen in te zien op onze website www.historischekring.nl door bij de link actueel-nieuwsarchief te zoeken.

KOPIJ

Kopij voor het volgend nummer van Werinon vóór 15 juli 2010 inleveren via E-mail, werinon@historischekring.nl of bij de redactie, met zoveel mogelijk origineel beeldmateriaal.

WIE WEET WIE EN WAT

Deze keer twee feestfoto's. De opnamen zijn gemaakt in september 1948 bij gelegenheid van de Kroningsfeesten van Koningin Juliana. De versierde schuiten liggen gemeerd aan de Reeweg. Daar was toen het voetbalveld van V.B.O. (Volharding Brengt Overwinning). Hoogstwaarschijnlijk werd daar toen een gekostumeerde voetbalwedstrijd gespeeld. De schuit van Crescendo is wel héél feestelijk versierd, maar ook de andere mag gezien worden.



We weten wel iets van deze foto's, maar we zijn toch zeer benieuwd naar meer gegevens wat betreft achtergronden en personen.



De foto's zijn afkomstig uit het album van de familie Henk Middelkoop. Reacties graag naar de redactie.

NOG EEN ZEER OUDE FOTO VAN NEDERHORST DEN BERG (CA 1870)

Gezicht op Den Berg vanaf het Ankeveensepad

Jan Baar

Het is zeer aannemelijk, dat deze foto tezelfder tijd genomen is als de foto van de pastorie van de Nederlands Hervormde Gemeente (zie Werinon 73). In dezelfde serie is nog een kiek bekend van de Willibrordkerk.
Vanaf het Ankeveensepad (ongeveer van daar waar nu de bunker staat) kijken we op het dorp. Duidelijk te zien zijn de pastorie, de bebouwing aan de Stolp (Vaartweg), het voormalige Rechthuis (locatie Albert Heijn) en, helemaal rechts, huize Voortdijk aan de Voorstraat. De torenspits van de Willibrordkerk steekt net boven het geboomte uit.
Het terrein waar nu 't Spieghelhuys en de R.-K. kerk staan, is nog onbebouwd.



Links zien we de dobber van de Blijkpolder, het daar naastliggende land is in gebruik als moestuin. Rechts daarvan loopt de Berger- of Ankeveensevaart. Via de sluis, waarvan de sluisdeur zichtbaar is, tussen Reevaart en Bergervaart, rechts naast de Vaartweg/Stolp (daar waar nu de winkel van Brinkers staat), konden de schepen vanaf de Reevaart de Bergervaart op, waardoor ze via de Goog en Ankeveen richting

's-Graveland/Hilversum konden varen. Naast de vaart ligt de (niet echt zichtbare) Molenvliet, die het water van de Stichts-Ankeveensepolder, uitgeslagen door de molen van de Stichts-Ankeveensepolder aan het

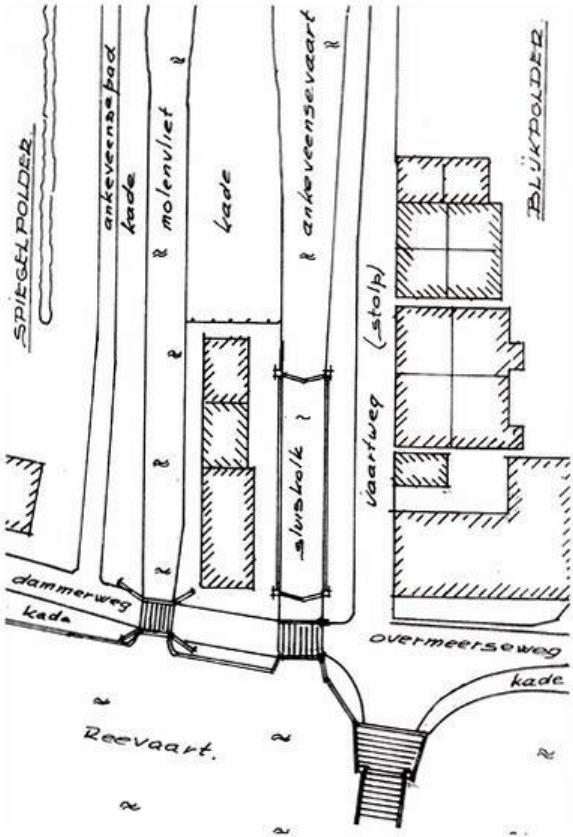

Situatie schets schutsluis e.o., schaal 1 à 500, door K. Scherpenhuijsen.

Ankeveensepad, afvoerde naar de Reevaart (daar waar nu het PEN-huisje en het woonhuis naast Brinkers staan).

Op de plek waar nu de bunker is, stond aanvankelijk nog een watermolen, die in 1866, dus waarschijnlijk kort voor deze opname, afgebroken werd. Het brugwachterhuis van de brug over de Reevaart is, met enige moeite, nog net te zien. Helaas zijn de drie bruggen, die over de Reevaart, de brug over de Ankeveensevaart en die over de Molenvliet, niet duidelijk te zien.

Ondanks dat de afbeelding niet al te scherp is, wilden wij hem u toch niet onthouden.

Ook deze foto is uit de collectie van Tineke Franssen, Loosdrecht.

VAN DE KAART

Ruud Verkaik

Nederhorst den Berg. Dorpsgezicht omstreeks 1910

Een ansichtkaart van circa 1910, één uit een serie van zes, uitgegeven door Wed. M.G. Roukens, beheerder van het Hulptelegraaf-postkantoor. Annie Koedijk stuurde deze kaart op 28 april naar Juultje Martens in Amsterdam. Annie verstuurde regelmatig kaarten vanuit Nederhorst den Berg; ze was hier onderwijzeres aan de Warinschool.
Er zijn maar een paar kaarten, die ons beide bruggen laten zien vanaf deze kant. De brug over de Reevaart is wel bij iedereen bekend. Jan van Huisstede volgde in 1903 Kees de Bree op als brugwachter. Vijfendertig jaar lang heeft hij dit tot volle tevredenheid van eenieder gedaan. Hij werd in 1938 opgevolgd door Stobbelaar, die de brug tot 1945 bediende. De laatste brugwachter was Jan Pouw. Van 1945 tot 1970 bewoonde hij met vrouw en kinderen het brugwachterhuis. Druk ermee heeft hij het niet gehad, want vanaf 1952 was de brug 'vastgelegd', oftewel er kon geen doorvaart meer plaatsvinden.

Op de achtergrond aan de Overmeerseweg, staan de in die tijd net opgeleverde 'Korvershuisjes'. Grietje Korver legde hiervoor de eerste steen op 16 april 1909. De hoge paal achter de brug is geen mast van een boot,

maar via die paal werd een elektriciteitsdraad over de 22 meter brede Reevaart naar de paal aan de Voorstraat geleid.
Het is jammer dat we tegen de achterkant van de borden aankijken. Staan hier de toltarieven op, enige aankondigingen of zijn er verkiezingen in aantocht? Daarachter staat het Bondscafé-Restaurant 'Den Berg' van de weduwe W.M. Bornhijm. De topgevel is duidelijk herkenbaar; sindsdien hebben er wel enige veranderingen plaatsgevonden aan dit pand, niet allemaal ten goede.
De brug links ligt over de sluis in de Berger- of Naardervaart. Via deze sluis had men vanaf de Reevaart doorvaart naar de Goog en Ankeveen. Er werd veel gebruik gemaakt van deze vaarweg.Vanaf Ankeveen kon je richting kruising Herenweg/Horstermeer. Daar moest ook weer geschut worden bij de sluis van de Wipbrug.
Hierna ging het dan richting 's-Grave-land.
Iets voorbij de 'Vaartbrug' lag, net buiten het beeld, nog een brug over de uitstroom van de molenvliet.



De sluis in de Berger-of Ankeveensevaart omstreeks 1900 met op de achtergrond de molen van de Stichts-Ankeveensepolder. Rechts loopt de Vaartweg met de boerderij 'De 'Stolp', die er, in iets andere vorm, nog steeds staat. Achter de sluiswoning staan de bessenstruiken afgedekt met doeken.

BOEK-EN-BERG

Jan Baar

'Het merckwaerdigste meyn bekent.'

Vreemde en bezienswaardige monumenten, zonderlinge feiten en legenden, vermaarde en vergeten personages, wonderlijke gedenktekens, beelden en opschriften in Nederland.

In de jaren vijftig en zestig had de tekenaar Jan Bouman (1914-1971), onder het pseudoniem 'Lijntrekker', een rubriek in het ochtendblad de 'Volkskrant', waarin hij elke zaterdag allerlei getekende en in handschrift uitgevoerde heemkundige en historische zaken liet zien en beschreef. Hij wilde een duidelijk herkenbaar beeld geven van de weinig bekende en vaak miskende bezienswaardigheden van Nederland, terwijl in de begeleidende tekst de nadruk werd gelegd op de meest karakteristieke feiten en bijzonderheden. In zijn autootje trok hij heel Nederland door op zoek naar 'merckwaerdigheden'. De 'petite histoire' was zijn terrein en op dat terrein was zijn kennis fenomenaal.

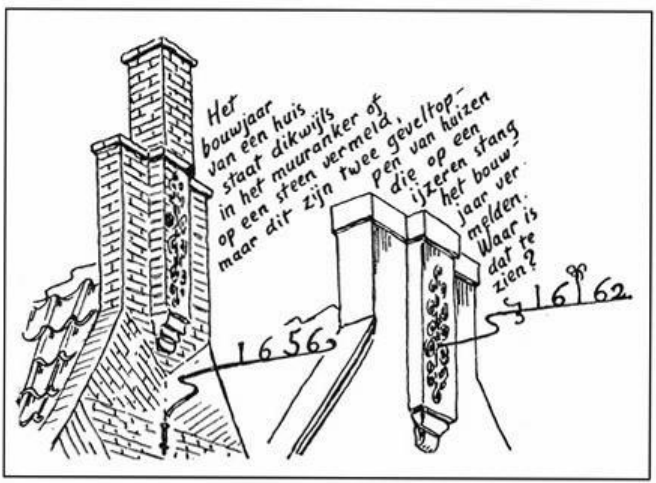


Het Romaanse Kerkje van
NEDERHORST DEN BERG
dat op een kunstmatige heuvel ligt, dankt deze hoge plaats volgens de overlevering aan nonnetjes van een naburig klooster, die om boete te doen, zand uit het Gooi in hun schorten aandroegen, en zo een vluchtheuvel bouwden.


RAADSEL AAN DE KERKDEUR–
IN DE STENEN OMLIJSTING VAN DE DEUR AAN DE NOORDZIJDE VAN DEZE KERK STAAT EEN RANDSCHRIFT GEBEITELD IN HET LATIJN. DE ZIN IS NIET AF, EN HEEFT SAMENTREKKINGEN, WAARDOOR DE BETEKENIS ALTIJD EEN RAADSEL IS GEBLEVEN. GELEERDEN EN PROFESSOREN VAN NAAM HEBBEN ZICH HET HOOFD GEBROKEN OVER DE JUISTE VERTALING, EN ZELFS *BILDERDIJK* HEEFT HET EENS EEN NACHTRUST GEKOST, MAAR ZELFS HIJ GAF ZIJN VERTALING GRAAG VOOR EEN BETERE.

Zo'n 600 keer verschen zijn rubriek in de Volkskrant met in totaal ongeveer 3600 zeer gedetailleerde tekeningen. Vanaf 1958 verschenen veel afleveringen in een aantal bundels uitgegeven bij Uitgeverij Heuff in Nieuwkoop.
Tekeningen met beschrijving van Nederlandse monumenten van Jan Bouman verschenen van 1957 tot 1971 in 'Cobouw', het dagblad voor de bouw.

In de krant van zaterdag 19 november 1955 en in die van 26 juli 1958 kregen merkwaardigheden uit Nederhorst den Berg een plaats, die van 1958 zelfs met een vraag. Hoeveel lezers het antwoord wisten, is helaas niet bekend.

Met dank aan Henk Tesink.

SKELETVONDST IN DE HORN- EN KUIJERPOLDER

Anton T.E. Cruysheer

Op zondagmiddag 6 september 2009 liep ik langs een stuk omheind weggedeelte in de Horn en Kuijer op de hoek van de J. van Ruysdaelstraat en de Pieter de Hooghlaan. Hier vinden in opdracht van de gemeente Wijdemeren door Ballast Nedam rioolverbeteringswerkzaamheden plaats (afb. 1).



Afb. 1. Informatiebord in de Horn en Kuijerpolder over de werkzaamheden die duren van januari – december 2009. (foto auteur 14-09-2009).

Daarbij wordt onder meer een bergbezinkleiding aangelegd en een bezinkput op circa 4 meter diepte (afb. 2). Hiermee wordt overstort – bij bijvoorbeeld hevige regenbuien – van het rioolwater in het oppervlaktewater voorkomen en wordt de kwaliteit (en leven) van het water én daarmee van de natuurwaarden in het dorp verbeterd.



Afb. 2. Aanleggen van de bezinkput op circa 4 meter diepte. (foto auteur 14-09-09).

Als (voormalig) archeoloog kijk ik van nature naar graafwerkzaamheden speurend naar bijvoorbeeld aardewerkscherven, bodemopbouw, en bodemsporen. Mijn verbazing was dan ook groot, toen ik op het wegdek, recht onder een hekwerk, een deel van een femur ontdekte; het bovendeel van een menselijk been (afb. 3a-3b). Aan de andere kant van het hek zag ik waar deze van afkomstig was: een inhumatie (begraving) die evenwijdig aan de puntwand zichtbaar was op een diepte van circa 130 centimeter onder het wegdek (afb. 4). Ik kon duidelijk een deel van de schedel en bovenarm onderscheiden en daaronder een laagje van witte kiezelsteentjes. Op de bodem van de put lagen nog enkele losgeraakte botdelen, vermoedelijk van het onderbeen. Duidelijk was ook te zien dat de verstoring – wit aangebracht zand – tot circa 1 meter diepte reikte, daarna begon de ongestoorde, donkere grond. Door verbreding van de sleuf, waarin de vroeger aangelegde riolering lag, werd deze ongestoorde grondlaag geroerd en daarmee het archeologisch

bodemprofiel. Het stuk bovenbeen werd meegenomen, zodat kinderen, honden of andere geïnteresseerden hiermee niet aan de haal konden gaan.

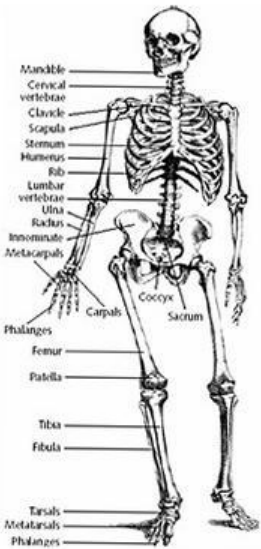

Afb. 3a. Het menselijk skelet met toelichting (bron: Luther Holden (1882) Human Osteology: a description of the bones. J.T.A. Churchill, London).

Eenmaal thuis belde ik het servicemeldpunt van de Openbare Werken van de gemeente Wijdemeren en werd op zondagmiddag via een 06-nummer keurig te woord gestaan door de waarnemer dhr. W. de Gooyer. Deze zegde toe de uitvoerder te bellen, zodat de volgende ochtend vroeg de skeletresten ontzien konden worden. De volgende dag werd ik al teruggebeld door dhr. Han van Limburg van de gemeente Wijdemeren. Hij gaf aan dat men op enkele losse botjes na geen begraving had aangetroffen, maar dat hij persoonlijk ook poolshoogte zou nemen. Enkele dagen later werd ik nogmaals gebeld en bespraken we de bevindingen. Duidelijk was dat de werknemers geen skeletresten meer hadden aangetroffen. Aangezien de werkput verder nadien niet meer is verbreed en afgedekt is met schoon zand, zal het skelet – op enkele botjes na – zich nog intact in de grond bevinden. Via Jan Baar, waarmee ik contact had gehad na de ontdekking en die zelf ook een kijkje nam, ontving ik op 8 september het bericht dat een buurtbewoner nog een schedel in zijn hand had gehad, maar deze weer had toevertrouwd aan Moeder Aarde. Ik ga er van uit dat dit een andere schedel betrof dan waarvan ik een klein deel had gezien in de putwand.

De vraag die natuurlijk direct op kwam was; waarom ligt hier een skelet? Vroegere begravingen vonden bijna altijd plaats op 'gewijde grond', oftewel in de kerk of op het kerkhof.



Afb. 3b. Deel van bovenbeen (femur, 30 cm), gevonden op 06-09-09. (foto auteur).

Zou het een zeer oud skelet kunnen zijn en wat heeft hier vroeger gestaan? Op een vroeg 19e eeuwse kaart kon ik niets bijzonders ontdekken, maar gelukkig kon Jan Baar mij vlug op het juiste spoor zetten. Het bleek dat van 1850 tot 1890 op deze plek het R.K. kerkhof lag. Voor die tijd konden de katholieken, die niet op de Algemene Begraafplaats op de heuvel ter aarde besteld wilden worden én indien men dit kon betalen, elders terecht voor een plek op een begraafplaats. Onder meer vanaf 1840 op de R.-K. begraafplaats te Ankeveen. Toen Nederhorst den Berg in de herfst van 1849 getroffen werd door de cholera werden 31 inwoners besmet, waarvan er 13 overleden. Dit relatief grote dodenaantal binnen de Bergse gemeenschap deed onder de katholieken de noodzaak extra voelen voor een eigen begraafplaats. Begin 1850 lijkt dan ook het tij gunstig te keren. Na eerst een afwijzing te hebben gekregen van het eigen gemeentebestuur op formele gronden ondernam pastoor Schoonderbeek een reis naar Utrecht en 's-Gravenhage om zijn zaak te bepleiten. Dit bleef niet zonder resultaat, want op 18 juni 1850 kwam de toestemming binnen tot het aanleggen en gebruiken van een geheel afzonderlijke begraafplaats in de tuin van de pastorie. In een brief uit april/mei 1850, gericht aan minister van Buitenlandse Zaken, die belast was met de zaken van de R.C. Eredienst, worden de precieze afmetingen van het kerkhofje duidelijk: *'Ter vermijding nu van eene doelloze en langgerekte briefwisseling met het plaatselijke bestuur, wat vaak geen ander einde neemt dan het zich tot het*

hooger Gezag te wenden om deszelfs bevelen of voorschriften te vragen, durft het kerkbestuur voornoemd de vrijheid nemen Uwer Excellentie de gron
den bloot te leggen, waarop hetzelve vermeent, dat de bovenbeschrevene

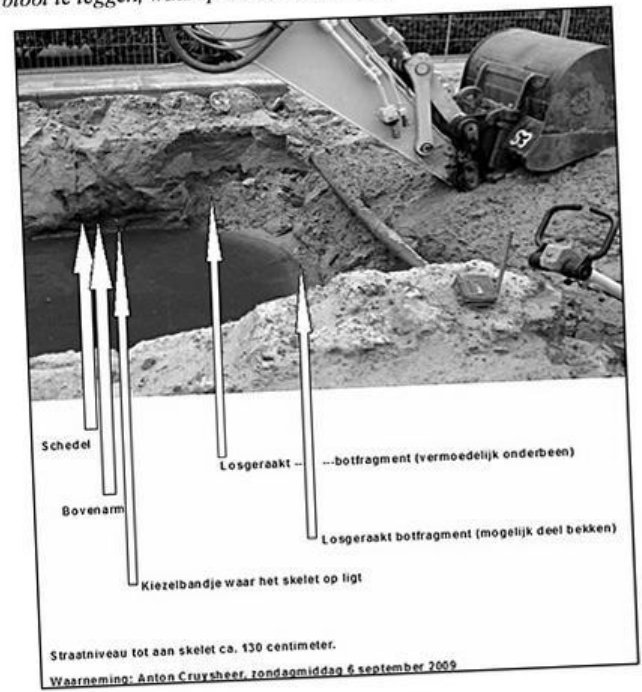

Afb. 4. Toelichting op waarneming. (foto auteur 06-09-09).

toestemming van het plaatselijke bestuur zoude mogen worden verleend: namelijk, Dat het terrein achter den tuin der Pastorie, gezondheid niet nadelig kan beschouwd worden; vermits het op een afstand van 19 à 20 ellen landwaarts in, achter de kerk gelegen is, en van het naast belendend gebouw, voor zoover hetzelve door menschen bewoond wordt insgelijks 19 a 20 ellen verwijderd is; ofschoon het van den hoek van dat

gedeelte wat tot veestalling dient, niet verder dan 7 a 9 ellen verwijderd kan gerekend worden. De tweede naastbij gelegene woning levert nog minder bezwaar op; vermits het terrein van het bewoond gedeelte meer dan 29 ellen verwijdert is en alleen een bergschuurtje, nog achter de hooischuur gelegen tot op 16 a 17 ellen nadert. Dat het bedoelde terrein hebbende eene lengte van 24 ellen bij eene breedte van 11 ellen (...). Dankbaar erkennende, dat uwer Excellentie geene moeiten noch zorgen te groot zijn, wanneer het de behartiging en bevordering der belangen geldt van gemeenten die zich tot Uwer Excellentie welwillendheid wensen, durven wij ons vleijen dat Uwe Excellentie deze onze handelwijze niet ten kwade zal duiden. Het kerkbestuur der R.C. Gemeente Nederhorst den Berg c:a: Namens Hetzelve G. Schoonderbeek, Pastoor.' (bron: ARKHMH 3.2.4, inv. nr. 713).

Dat het 'vleijen' bij de minister blijkbaar in goede aarde was gevallen, bleek uit een vervolgbrief: *'Den 27 Mei bragt mij de Burgermeester de blijde tijding: dat alle zwarigheden uit den weg geruimd waren. Dat hij op ons schrijven aan den Minister in diervoege had geadviseerd dat de Gouverneur hem gemagtigd had de toestemming te verleenen dat hij tot dat einde een stuk in forma opmaken en toezenden zou. Dat wij overigens het werk nu gerust konden voortzetten. (...)'* In een brief van 18 juni van het gemeentebestuur aan de Provincie Noord-Holland staat vervolgens: *'(...) Dat dezelve worden aangelegd vanaf de school, dewelke gezegens tuin van het eigendoms van den Heer Jan Jacob Beerekamp afscheid, tot op eene lengte van elf ellen bij eene breedte van een en twintig ellen... (...)'*.

Er van uitgaande dat de Bergers de ellen overeenkomstig met het in 1820 ingestelde metrieke stelsel hanteerden, mat het kerkhof dus 11 bij 20 meter (220 m^2).

'De 380 katholieken, die op 31 december 1849 in den Berg woonden, (en de enige tientallen roomse Nigtevechters) konden nu in gewijde aarde begraven worden op hun eigen statie-kerkhof. Voor de 444 Gereformeerden, 7 Evangelisch-Luthersen, 3 Hersteld Luthersen, 1 Doopsgezinde en 1 Remonstrant, bleef de Algemene Begraafplaats bij de N.H. Kerk de aangewezen plek.' (Baar 1990, 30-31). Nog voordat het kerkhofje plechtig werd ingezegend vond al de eerste begrafenis plaats voor de op 28 juni overleden 75-jarige Gerarda van Oort, weduwe van Casper Schuurman uit Overmeer. Desondanks werd op 20 augustus, het patroonfeest van Maria Hemelvaart, het kerkhof plechtig ingewijd door de Hoogwaarde Aartspriester: *'Die dag was voor Herder en Gemeentenaren een ware*

feestdag. Ieder deed van zijne (...) belangstelling blijken. Er was bijna geen gezin of het had familieleden of vrienden buiten de gemeente uitgenodigd. Vroegtijdig dan ook was de kerk buitengewoon bezet met de dankbare gemeentenaren en vele hunner betrekkingen. (...)'. In een processiegang werd vervolgens naar het nieuwe kerkhof gewandeld: *'Bemoedigend was het gezigt wat de knielende menigte opleverde die rondom het kerkhof en in den tuin de gebeden vereeuwigden met de priesterschare welke de Littanie van de H. kerk met krachtige stemmen zongen en roerend was het oogenblik toen het kerkhof werd gezegend terwijl de om onterming smeekende geestelijkheid den 50 Psalmen van den Grooten Boeteling beurtelings met de leden van het zangchoor aanhief. (...)'*.
Aardig is overigens een *'Rekening en verantwoording der inkomensten en uitgaven van het R.C. kerkhof te Nederhorst den Berg gedaan in onze gewoone vergadering van den 2den november 1851 (...)'* waarin van een elftal overleden mensen de kosten zijn uitgesplitst naar de doodgraver, de misdienaars en de pastoor.
Dit door een schutting omheind kerkhof(je) lag dus in de Kuijerpolder, naast de R.-K. kerk, die daar stond van 1811 tot 1890 (afb. 5-6). Na 1890 vonden daar het klooster en de school van de 'Zusters van de Voorzienigheid', die het R.-K. onderwijs in Nederhorst den Berg verzorgden, een plek. Na de oorlog werd een deel van deze gebouwen gemeentewerf, tot de afbraak in verband met woningbouw in 1990.
Toen in januari 1876 door de slechte staat van onderhoud van het kerkgebouw een lekkage ontstond, leidde dit tot een klacht bij de Bisschop. Een en ander bespoedigde de reeds lang bestaande wens tot oprichting van een nieuw kerkgebouw dat er na de nodige moeite ook kwam; op 29 juli 1886 werd het koopcontract getekend. *'(...) En zo kwamen "de diverse percelen grasland, boomgaard en erf, met de daarop staande huizingen, ingerigt tot boerderij, benevens de daarom liggende percelen grasland, voorland en water..." in bezit van het Roomsch Catholijk Parochiaal Kerkbestuur. (...)'* (Baar 1990, 79).
Overigens was met de aankoop van het stuk land aan de Dammerweg tegenover de welhaast bouwvallige kerk nog geen nieuwe kerk gebouwd. De geraamde kosten, waarvoor een lening van f 60.000,- gulden benodigd was, konden niet op applaus rekenen, in tegendeel. Op 17 april 1888 moest pastoor Vismans nog eens zeer duidelijk maken dat de huidige behuizing sinds jaar en dag niet meer voldeed: *'(...) De kerk is bouwvallig, vochtig en te klein. Er kan niet langer gewacht worden met nieuwbouw. (...) 'De Kerk*

staat zo verborgen mogelijk, geen vreemdeling kan die vinden.' Bovendien ligt ze rondom in de gereformeerde bewoners,' *als des zomers een raam openstaat kan men van weerszijden alles hooren, en op onze feestdagen hindert de timmerman, die protestant is, door zijn werkzaamheden de godsdienstoefeningen.'* De toegang naar de kerk *'is in een achterafhoek en op zedelijk gebied, stootend voor onze eerwaarde zusters en voor iedere vrouw'*. Sommige mannen doen nog wel eens op zeer ongemanierde wijze een *'kleine commissie' en de stank is in de zomer vaak niet te harden. (...)'* (Baar 1990, 95).
'Op 28 januari 1889 richtte het kerkbestuur een verzoek aan de gemeenteraad teneinde vergunning te krijgen voor de aanleg van een nieuw en groter kerkhof naast de in aanbouw zijnde kerk. Op 2 maart van datzelfde jaar berichtten B en W het kerkbestuur, dat zij besloten hadden: *'... verlof te verleenen aan het Roomsch Katholiek Parochiaal Kerkbestuur alhier tot den aanleg eener begraafplaats...., ten behoeve der leden hunner Kerkelijke gemeente...' (...) Het kerkbestuur deelde de burgemeester op 16 april 1890 mee, dat de dodenakker achter de Voorstraat buiten dienst gesteld was en het nieuwe kerkhof in gebruik genomen. Catharina Johanna Maria Stijvers, kind van Rijk Stijvers, slechts 14 dagen oud, werd op 10 april als laatste op het oude kerkhof ter aarde besteld. Vanaf begin januari 1890 waren 11 kinderen op rij haar voorgegaan. Petrus Meijer, oud 27 jaren, gestorven op 7 mei, werd 10 mei als eerste op het nieuwe kerkhof begraven.'* (Baar 1990, 141).

Bovenstaande concluderend blijkt de vondst niet middeleeuws of ouder te zijn, maar verband te houden met een kerkhofje van 220 vierkante meter uit de tweede helft van de 19e eeuw. Aangezien na 1890 de 'dodenakker' geen dienst meer deed, is de vraag wat er vervolgens mee gebeurde. Uit navraag bij Jan Baar blijkt dat het zeker is dat het kerkhof er nog een aantal jaren gelegen heeft, maar in de parochieadministratie is hier niets meer over opgeschreven. Volgens Jan Baar is de tekening van de heer Scherpenhuijsen grotendeels correct. De heer Karel Scherpenhuijsen was de voormalige gemeenteopzichter en goed bekend met het terrein. Ook heeft de heer Scherpenhuijsen eens verteld dat hij, onder andere rond 1950, wat stukken van zerken en beenderen was tegengekomen bij werkzaamheden daar. Het kerkhof is vermoedelijk voor de oorlog geruimd, mogelijk al in de jaren 1920. De overblijfselen kunnen op het nieuwe kerkhof herbegraven zijn, maar dit is vooralsnog onduidelijk.

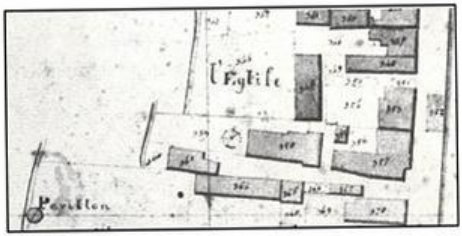

Afb. 5. Detail Minuutplan kern Nederhorst den Berg, circa 1830.

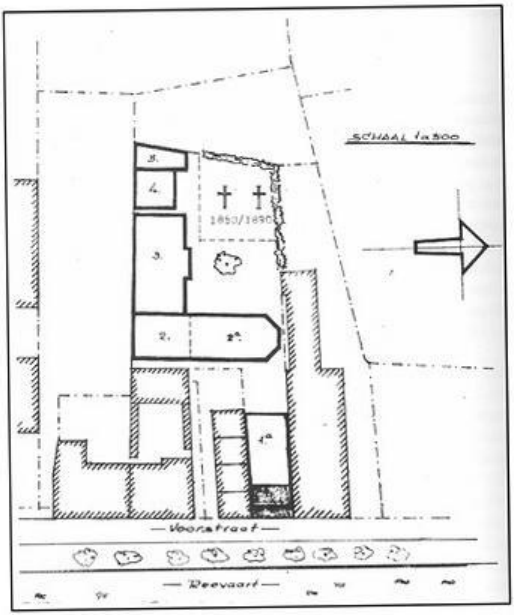

Afb.6. Situatieschets kerk, kerkhof en schoolterrein aan de Voorstraat. (K. Scherpenhuijsen).

Bij verschillende werkzaamheden en bij de aanleg van de wijk Horn en Kuijer (1970-1980) zijn delen vergraven en opgehoogd. Daarbij zal men bij werkzaamheden, zoals bij de aanleg van de riolering, nog wel op wat resten zijn gestuit, maar daar werd verder geen aandacht aan geschonken. In de praktijk blijkt dat ruimingen van kerkhoven vaak niet volledig zijn. Ze zijn meestal tot op een bepaalde diepte verstoord. Op deze plek is dat blijkbaar ook zo gegaan. In het tracé van de riolering is deze verstoring wat dieper en bij de recente rioleringswerkzaamheden is men door verbreding van de oudere sleuf op nog niet verstoorde resten gestuit. Bij eventuele toekomstige werkzaamheden dient men daarom rekening te houden met het aantreffen van meer menselijke resten vanaf circa 130 cm.

Persoonlijk zou ik het aardig vinden wanneer de omheining van ten minste de oude begraafplaats in de bestrating van de stoep en straat zou worden aangegeven door middel van een afwijkende kleur en/of steensoort. Dit is een relatief goedkope ingreep en markeert een bijzonder stukje lokale geschiedenis.

Met dank aan Jan Baar.

Bronnen

Archief R.-K. Parochie H. Maria Hemelvaart, Nederhorst den Berg, 3.2.4 inv.nr. 658 en 713
Baar, J., 1990. *Nu, gij bouwt niet uit weelde*. Nederhorst den Berg.
Snel, J., e.a., 1981. *Prentenboek van Nederhorst en herinneringen aan grootmoeders tijd*, p. 60.
Lokhart, P.J., 2001. *'Gemeente Nederhorst den Berg, Er komt een eind aan...'*,
p. 4. Verkaik, R., 2002. *Een ansicht uit het verleden.*

VOETBALVELDEN IN RUSTE (3)

Voor het wijden en er na

Gerard Baar

Het veld van VBO op de Hinderdam is in 1933 bij de officiële heroprichting nooit gewijd. De boer liet er wel zijn koeien weiden als er genoeg gras op stond, met als gevolg dat het elftal zich een gedeelte van de inlooptijd moest wijden aan het ruimen van koeienstront. Daarentegen verliep het ophangen van de netten gesmeerd. Opgeschoten jochies stonden te trappelen om, terwijl ze op de schouders van een van hun helden zaten, het koord zo vlug mogelijk over de aan de lat aangebrachte haken te duwen. De lijnen waren eerder op de morgen al door een speciaal dáárom naar de vroegmis gegane speler of bestuurslid gekrijt. Op één hoek van het veld moest dat zo voorzichtig mogelijk gebeuren, omdat daar de laatste meters van de zijlijn, vanaf de Vechtdijk gezien in de verste rechterhoek, angstwekkend dicht bij de sloot lagen. Dat stuk voetbalveld bleef bij veel voetballers uit de Diocesane Haarlemse Voetbalbond, regio Amsterdam, voor altijd in het geheugen gegrift.



Afb. 1. Elftal VBO en leiders uit 1931 op het veld aan de Hinderdam. Vlnr. Staand :Haazen, Jan Baar, Frans Baar, Henk Middelkoop, Huub Stalenhoef, Ad Miltenburg, Piet Stalenhoef, A. Ketelaar, slager Martens; knielend: ... ?, Gerrit van Benschop Izn., Herman Martens jr., Gerrit van Benschop Ezn. en Frans van Melsen.

De oorzaak was de linksback van VBO, die naar de naam van een engel luisterde, te weten Gabriël. Engelachtig gedroeg hij zich niet. Eigenlijk wist niemand meer zijn echte naam omdat iedereen hem gezien zijn lichaamsvorm al van jongs af aan Bol noemde. Voor hetzelfde geld zou hij door zijn manier van doen tijdens de thuiswedstrijden de bijnaam 'de Doper' gekregen kunnen hebben, maar helaas heette hij geen Jan. Zijn acties verhoogden voor het publiek in hoge mate de nog niet zo hoge amusementswaarde van het vertoonde spel.
Wat hij deed heb ik uit de eerste hand. In 1955 mocht ik als twaalfjarige, samen met een paar andere Bergse jochies, na het afleggen van een toelatingsexamen, beginnen op de MULO in Hilversum. Onze wiskundeleraar, die Van der Zijden heette, was in Abcoude geboren en speelde bij de plaatselijke voetbalclub, Abekewalda. De afstand tussen de twee dorpen was met een half uur fietsen te overbruggen, de wachttijd bij de twee ponten niet meegerekend. Als de clubs tegen elkaar moesten zal er derbysfeer geheerst hebben.
In het begin van dat schooljaar kwam al snel de rechthoek aan bod om in de les behandeld te worden. Van der Zijden tekende er op het bord tevens een middellijn met cirkel in, intussen mijn 'medebergertje' en mij aankijkend. Hij vroeg aan ons om de spanning op te voeren of wij Bergers waren. Hij wist donders goed dat we iedere dag, weer of geen weer, vanuit Nederhorst den Berg naar school fietsten. Lachend vertelde hij aan de hand van zijn rechthoek dat de linksback van het elftal van VBO, waarin toen hij bij Abekewalda speelde ook mijn vader en allerlei ooms meededen, de gewoonte had zijn tegenstander richting sloot te drijven. Wanneer Bol (de leraar wist zijn naam nog) die speler zover had, maakte hij zijn borst breed of deelde een schouderduw uit als deze de euvele moed had hem te passeren. Een paar keer per jaar scheen hij op die manier nietsvermoedende rechtsbuitens een herdoop in helder slootwater te hebben gegeven. Of het mijnheer Van der Zijden zelf overkomen is, daar wil ik van afwezen. Uit mijn cijfer voor wiskunde was het niet op te maken. Ons joeg Bol geen schrik aan. Wij kenden hem als de onverschrokken chauffeur, die met een door het gruis zwart geworden gezicht zijn zwaar beladen kolenwagen keer op keer onverstoorbaar over de krakend protesterende brug stuurde.
Deze zal ongetwijfeld in 1936 ook al geprotesteerd hebben onder het gewicht van de velen die naar de inzegening van het nieuwe veld aan de Reeweg kwamen.

Als we foto's uit die tijd zien blijkt dat de zuilen in het dorp nog lang niet aan slijtage onderhevig waren. De afbraak van zekerheden begon pas tegen de tijd dat de brug uit het dorpsbeeld zou verdwijnen.
Op de foto van de inwijding, in Werinon 73 staat (net niet) mijn tante Bab van Benschop als afgevaardigde van de pas opgerichte R.-K. korfbalvereniging DOS (Door Oefening Sterk) vooraan in beeld, terwijl voorzitter Piet van Dijk, de man van juffrouw Tukker van de St. Jozephschool, pastoor Groot helpt bij het doorknippen van het lint. Tussen hen in geeft als enige onafhankelijk persoon burgemeester Beelaerts van Blokland acte de présence. Iets links naar achteren staat Chris Hageman, de dirigent van het R.-K. kerkkoor, terwijl mijn toekomstige peettante net achter een nieuwsgierig over de schouder van de voorzitter kijkende opgeschoten jongen staat.
Als dat een van de zeven jongens Stalenhoef van wasserij Welgelegen is, kom ik er niet onderuit te vermelden dat al die genoemde personen, met uitzondering van de pastoor en de burgervader, familie van elkaar waren. U kunt er rustig een groot deel van de niet op de foto staande toeschouwers aan toevoegen. Daarom breng ik ook deze foto van de wijding graag in beeld, zodat de lezer kan kijken of er een voorouder of ouder van hem of haar op terug te vinden is. Let vooral op de om twee redenen eerbiedige afstand tussen de pastoor en de in voetbal geïnteresseerde gelovigen. Dat zou nog heel wat jaren zo blijven. In 1937 vond vreemd genoeg de viering van het eerste lustrum plaats. Let wel, om half acht 's morgens een Heilige Mis, met 's middags de wedstrijd VBO - Ankeveensche Boys. Het feest begon klokslag acht uur 's-avonds in het Parochiehuis, met zang en voordracht. Daarna kon er gedanst worden op muziek van de Six Band. De nog bestaande korfbalclub DOS verleende ook haar medewerking. Ik vermoed dat die bestond uit het verkopen van loten en het bedienen van de feestvierders. Om kwart voor twaalf was het uit met de pret. De kapelaan hield een kort woordje, waarna hij de avond besloot met gebed. Een paar van de spelers hadden verkering met Ankeveense meisjes die natuurlijk nog naar huis gebracht moesten worden. Gerrit van Benschop Ezn, een van de heroprichters, had verkering met een vroedvrouw uit Abcoude, die hij bij medebestuurslid Jo Blom had leren kennen.
Uit zijn op een blaadje neergeschreven memoires valt op te maken dat de meeste voetballers stopten zogauw de bruiloft in zicht kwam. Hun loodzware voetbalschoenen droegen ze dan over aan nieuwelingen die dondersgraag het spel wilden gaan spelen.

Uit de overlevering heb ik vernomen dat een van de bruiden uit de grond van haar verliefde hart verzuchtte dat zij die krengen in ieder geval niet baggervrij hoefde te maken in de toekomst. Zou de moeder van de bruidegom dat dan voor hem gedaan hebben? Trouwens, lang niet iedere jongen mocht in die
beschikbaar gestelde schoenen stappen. De vaders die hen dat verboden, vonden dat er gewerkt moest worden. Volgens een van hen bood het op zondagmorgen na de Hoogmis langs de deur gaan met de armenbus, méér kans op het bereiken van het hiernamaals dan dat geren achter een bal.



Afb. 2. Inwijding voetbalveld Reeweg.

De korfbalclub DOS was een kort leven beschoren. Misschien wel omdat ze niet tegen Avance mochten uitkomen. Ik denk dat de spoeling op korfbalgebied gewoon erg dun was. De stalspreekster van die club, Barbara van Benschop, had volgens de Gooische Post van augustus 1937 een pittig speechje gehouden bij het 25-jarig priesterjubileum van Pastoor Groot. Ze verruilde later haar betrekking bij Hotel-Café-Restaurant Kronenburg te Loenen voor een bestaan als eerste keukenhulp in de R.-K.- pastorie aan de Dammerweg. Bij de net na de oorlog opgerichte afdeling handbal van VBO heeft ze nooit een rol kunnen spelen. Haar huwelijk dwong ook haar tot het aanvaarden van andere taken.

Handbal was binnen alle bestaande zuilen ook zo'n typische vrouwensport, die de beoefenaarsters bij tijd en wijle opbrak. Zo ook de vier meiden Kerssens. In 1951 wilde hun vader weg van zijn stolpboerderij in de Horstermeer, daar waar nu Schuurman zijn loonwerkersbedrijf heeft. Voor Kerssens zelf was de stap naar Assendelft minder groot dan voor zijn dochters van rond de twintig. Hoewel ze het erg jammer vonden, gingen ze toch gewoon met hun ouders mee. Weg van alles en iedereen, het deed pijn maar ze hebben de kop niet in de wind gegooid.
Hun broer mocht wel blijven, hij maakt nog altijd deel uit van onze familie omdat hij met een van de vele dochters van Elias van Benschop trouwde. De verhuizing van het gezin Kerssens vormde de doodsteek voor de handbalafdeling van VBO, want er kon onmogelijk nog een eerste elftal geformeerd worden.

Bij het stoppen met voetballen speelden voor de mannen, naast het huwen, nog andere factoren mee, waaronder de mobilisatie vanaf september 1939. Een inbreuk op de samenleving van jewelste. Gerrit Ezn., de latere koster, heeft dit aan den lijve ondervonden. Onze afgelopen winter was heilig vergeleken met die van 1939-1940. Bij de ontberingen die hij en een paar andere VBO-ers door moesten maken in die winter, valt ons sneeuwschuiven volkomen in het niet. Nadat zij eerst maandenlang iedere dag loopgraven groeven, volgde daarop bij het invallen van de winter het weghakken van het steeds aandikkende ijs bij de schuiven van de Grebbelinie. Dat gaat je niet in je kouwe kleren zitten, temeer daar je niet wist wat je te wachten stond. De vijand viel pas in de lente aan. Een schrale troost voor onze soldaat was het kampioenschap van zijn club in 1938. Weliswaar zonder hem, omdat zijn kicksen niet meer op de hun vertrouwde plek in het melkhok van zijn vader stonden. Hij was zelfs al voor zijn huwelijk, met voetballen gestopt.

Ik besluit dit stukje met de kaart die hij verstuurde op 29 februari 1940. Die zegt genoeg.


Ik kom a.s. ZONDAG dag
met verlof!

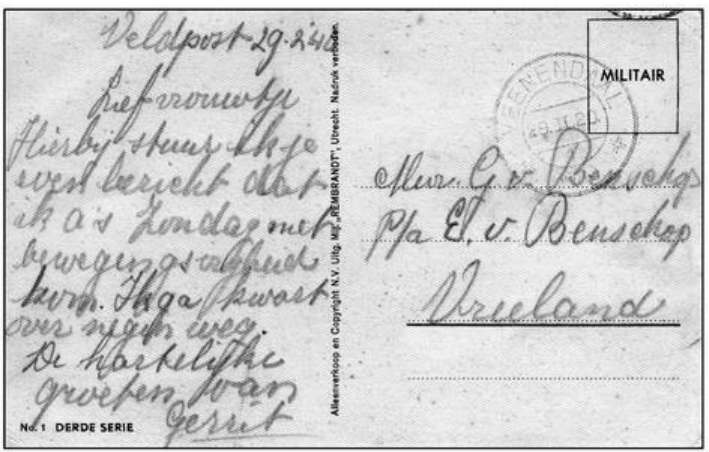
Veldpost 29.2.41
Lief vrouwtje
Hierbij stuur ik je
even bericht dat
ik a's Zondag met
bewegingsvrijheid
kom. Ik ga kwart
over negen weg.
De hartelijke
groeten van
Gerrit
MILITAIR
Mevr. G. v. Benschop
p/a E. v. Benschop
Vreeland
No. 1 DERDE SERIE
Alleenverkoop en Copyright N.V. Uitg. Mij. „REMBRANDT", Utrecht. Nadruk verboden.